

בעזהשי"ת

מִיָּמֵי עֲמוּקִים עֵצָה בְּלֵב-אִישׁ וְאִישׁ תְּבוּנָה יִדְלָה
סְטְרִיקוֹב

קובץ דברי תורה

עצה ותבונה

דברי תורה

מב"ק מרז אדמו"ר זצלה"ה

'עומק לב'

שיעורים ושיחות קודש
מב"ק מרז אדמו"ר שליט"א

'מים עמוקים'
'דולה התבונה'

פרשת
נצבים-וילך
תשפ"ג

מכון זכור
לאברהם
סטריקוב

נצבים

ולקיים את התורה, אולם היה זה דבר קשה שלא כל אחד היה יכול לזכות לכך, וע"ז נאמר 'לא בשמים הוא' שאין נלרכים להיות צדקה עליונה ביותר כדי להצין את התורה ולקיימה, אלא כל אחד ולו הנחות ביותר מסוגל לזה.

ועד"ז איתא במדרש (דבר"ר פ"ח ס"ג) "אמר ר' ינאי למה הדבר דומה לככר שהיה תלוי צאור טיפס אומר מי יוכל להציאו ופקח אומר לא אחד תלה אותו, מציא סולם או קנה ומוריד אותו, כך כל מי שהוא טיפס אומר אימתי אקרא כל התורה ומי שהוא פיקח מהו עושה שונה פרק אחד בכל יום ויום עד שמסיים כל התורה כולה. אמר הקצ"ה 'לא נפלאת היא' ואם נפלאת היא ממך שאין אתה עסוק בה הוי 'כי המלוה הזאת'".

ובתרגום ירושלמי על פסוק זה פירש 'לא בשמים הוא', שאין

כי המצוה הזאת אשר אנכי מצוך היום לא נפלאת הוא ממך ולא רחוקה הוא לא בשמים הוא לאמר מי יעלה לנו השמימה ויקחה לנו וישמענו אתה ונעשנה, ולא מעבר לים הוא לאמר מי יעבר לנו אל עבר הים ויקחה לנו וישמענו אתה ונעשנה, כי קרוב אליך הדבר מאד בפיך ובלבבך לעשותו (ל, יא"ד).

רש"י פירש את כל העניין על כללות מצוות התורה, שכל אחד יכול להצין את התורה וכמו שכתב "לא מכוסה היא ממך", ואינה רחוקה מלהשיגה ומלהצינה ולדעת איך לקיים את מצוותיה כדצעי.

ובן פירש מה שנאמר 'לא בשמים הוא': "שאלו היתה בשמים היית נריך לעלות אחריה וללמדה". ונריך לומר שאם הייתה התורה בשמים צודאי שהיה איזה אופן שהיה שייך לעלות לשמים

התורה צשמים שנאמר מי לנו כמשה רבינו שיעלה השמימה ויציא אותה לנו, 'ולא מעצר לים הוא' התורה לומר מי לנו כיונה הנציא שירד לעומק הים הגדול ויציא לנו אותה.

והטעם לזה שהתורה קרוצה לכל אחד הוא 'כי קרוז אליך', ופירש רש"י: "התורה נתנה לכם צכתצ וצעל פה". ויש לעיין היכן נרמז בפסוק דצר זה שניתן לנו התורה שצכתצ והתורה שצעל פה, ואמנם לעניין התורה שצע"פ י"ל שנרמזו צ"צפיך וצלצצך", שהתורה שצע"פ לא ניתנה להיכתב והיא שמורה צלצ ומשננים אותה צפה. אצל היכן נרמז כאן התורה שצכתצ.

ובפשטות י"ל שהנה פסוק זה הוא המשך למה שנאמר לפני זה (פסוק י) "כי תשמע בקול ה' חלקיך לשמר מצותיו וחקתיו הכתובה בספר התורה הזה" וגו', ועל זה נאמר (לפי רש"י) 'כי המלוה הזאת' וכו', ואם כן איירינן צמלוות הכתובות 'צספר התורה הזה', התושב"כ, ומוסיף כאן צמה שאמר 'צפיך וצלצצך' שהתורה ניתנה לנו גם צתורה שצע"פ.

ובאופן אחר י"ל ד'צפיך' קאי על תורה שצעל פה, ו'צלצצך' היינו התורה שצכתצ, כי על ידי התושב"כ פ אפשר להצין את התושב"כ, שצלי זה אין יודעים מהו תפילין ואיך עושים לינית וכן כמעט כל המלוות שאי אפשר לדעת איך לעשותם כראוי רק ממה שנאמר צתושב"כ, ונלרכים לתושב"כ פ שהיא י"ג מידות שהתורה נדרשת בהן שעי"ז יודעים כוונת התושב"כ. ולכן 'קרוז אליך הדצר מאד', כיוון שניתנה התורה שצע"פ 'צפיך', שעי"ז אפשר להגיע ל'צלצצך', להצין את התושב"כ.

ואף שלא כל אחד יכול ללמוד מעצמו ולהצין את כוונת התורה כדצעי, ההצטחה היא שצכל זמן יהיו חכמי הדור ומוסרי התורה שילמדו את העם צינה ולהצין את דצרי התורה.

ונאמר 'צפיך וצלצצך לעשותו', וי"ל שההצטחה שתמיד יוכלו להצין את התורה היא רק כאשר לומד על מנת לעשות, שאם יבקש צכל לצו לקיים את מצוות התורה, אז מוצטח לו שיוכל להצין את כוונת התורה כדי לדעת איך לקיים, אצל על הלומד שלא על מנת לעשות אין הצטחה זו.

נפשך" (פסוקים ח"י), ועל זה אומר מיד
'כי המצוה הזאת', היינו מלוות התשובה
האמורה בעניין.

ובן כתב הרמב"ן וז"ל: "וטעם 'כי
המצוה הזאת' על כל התורה כולה,
והנכון כי על כל התורה יאמר (לעיל ח, א)
'כל המצוה אשר אנכי מצוך היום', אבל
'המצוה הזאת' על התשובה הנזכרת, כי
'והשבות אל לבבך' (פסוק א) 'ושבת עד ה'
אלקיך' (פסוק ב) מצוה, שיצוה אותנו
לעשות כן, ונאמרה בלשון הבינוני לרמוז
בהצטחה כי עתיד הדבר להיות כן,
והטעם 'לאמר' כי אם יהיה נדחך בקלה
השמים ואתה ציד העמים תוכל לשוב אל
ה' ולעשות ככל אשר אנכי מצוך היום כי
אין הדבר נפלא ורחוק ממך אבל קרוב
אליך מאד לעשותו בכל עת ובכל מקום,
וזה טעם 'צפיק ובלבבך לעשותו', שיתודו
את עונם ואת עון אבותם צפיהם וישומו
בלבם אל ה' ויקבלו עליהם היום התורה
לעשותה לדורות כאשר הזכיר (פסוק ב)
'אתה וצניך בכל לבבך', כמו שפירשתי."

ולפ"ז עניין הכתוב הוא להורות
שמלוות התשובה אינה רחוקה
מאף אחד לעשותה, אלא שייך לקיימה

וי"ל בעומק יותר זכוונת הכתוב לפי
רש"י, שצא לומר דבר זה שיש
לצנ"י שייכות וקשר לתורה, ולא רק
שניתנה להם לקיים את מצוותיה, והיינו
שיש להם את הכח לחדש בתורה, ועל זה
קאי 'התורה נתנה לכם בכתב ובע"פ',
שנתנה התורה שכתב צידם שיוכלו לחדש
בה ע"י י"ג מידות שהתורה נדרשת בהן,
והכל הוא מסיני שהרי "כל מה שתלמיד
ותיק עתיד לחדש נאמר למושה צסיני"
(ויק"ר פכ"ב ס"א), והיינו שהתורה שצכתב
ניתנה יחד עם כח התורה שבע"פ,
שישראל יוכלו לחדש בתורה ע"י המידות
שהתורה נדרשת בהן. וזהו 'כי קרוב
אליך הדבר', היינו שיש לך שייכות אליו
וציכולתך לחדש בו.

אבן מפרשים אחרים פירשו דכל
העניין קאי על מלוות התשובה,
והוא המשך לפרשת התשובה שנאמרה
לפני כן (פסוקים ח"ב) "והיה כי יצאו עליך
כל הדברים האלה וגו' ושבת עד ה'
אלקיך ושמעת בקלו" וגו', "ואתה תשוב
ושמעת בקול ה' ועשית את כל מצוותיו
וגו' כי תשוב אל ה' אלקיך בכל לבבך ובכל

זכל זמן וזכל מצב, ו'צפיק' וזלצנך לעשותו' קאי על חלקי התשובה, 'צפיק' היינו הווידי צפה (ומצואר דדברי הרמז"ן שהווידי כולל ג"כ שיתוודו עוון אצותם, ו"ב, ואולי מכאן המקור למה שאומרים צווידי "אלל אנחנו ואצותינו חטאנו"), 'זלצנך' היינו החרטה זלל, 'ולעשותו' היינו הקצלה

להצא לקיים מכאן והלאה את כל דברי התורה.

והרה"ח ר' מרדכי מנדל ז"ל הי"ד א^א היה רגיל להראות על דברי הספורנו שציאר עניין הכתובים ע"ד הרמז"ן, וז"ל: "כי המלוא הזאת, והטעם שאמרתי 'השצות אל לצנך זכל

א) רבינו היה מקדים לפני שהתחיל בדברותיו אלו: בשבוע הבא חל היא"צ של שניים מחשובי אנ"ש בעיר ז'ונסקא ווליא שנהרגו על קידוש ה' בעת המלחמה הנוראה, הלא המה הרה"ח ר' אברהם יודל הרשברג ז"ל הי"ד, ומשנהו ידידו ורעו הרה"ח ר' מרדכי מנדל ז"ל הי"ד שכונה 'שווארצער מרדכי מנדל' (כי בקהל עדתנו היו רבים שנקראו בשם זה ונתנו בהם סימנים להבדיל בין אחד לחבירו), שהיה יהודי תלמיד חכם ויר"ש ומן הנכבדים בחסידי אנ"ש.

והרה"ח ר' מרדכי מנדל התגורר במרכז העיר ז'ונסקא ווליא ולא באיזור שבו התגוררו רוב היהודים שם, וכשפרצה המלחמה ביום י"ז באלול תרצ"ט וחשש לנפשו ולא רצה להישאר בביתו באותם ימים טרופים, לכן הלך לשבות עם בני ביתו בבית ידידו הרה"ח ר' אברהם יודל הנ"ל שהתגורר בשכונת היהודים, ומיד כשהגרמנים ימ"ש נכנסו לפולין ובאו לאותה העיר רצו להראות את כוחם ורשעותם ובאו לביתו של הרה"ח ר' אברהם יודל וציוו על כל בני הבית לירד והוציאו את כולם להורג, והם היו מהקרבנות הראשונים במלחמה.

וכיוון שכאמור השבוע חל היא"צ של הרה"ח ר' מרדכי מנדל זה ראוי לחזור על דברי הספורנו שהיו מרגלא בפומיה. ע"כ מדברי רבינו שהקדים לפני דברות קודשו.

להעיר שבמקו"א (ברשימות גנזך קידוש השם) מובא המעשה באו"א קצת: ביום שבת קודש, כ"ה אלול תרצ"ט, פרצו שלושה נאצים לעליית הגג בדירתו של הרה"ח ר' אברהם עוזרוביץ חסיד סטריקוב ברחוב שירדזקה 4, שם ישב בעל הבית והגה בגמרא, במסכת סנהדרין, יחד עם שני חסידים נוספים, הרה"ח ר' אברהם הירשברג והרה"ח ר' מרדכי מנדל סטריקובסקי, בעריבות ונעימות כאילו כלום לא קורה בחוץ.

לימודם בהתמדה תוך התעלמות מוחלטת מהנעשה ברחוב, העלתה את חמתו של הקצין ששאל את ר' מנדל שהיה בקיא בגרמנית: מה אתם לומדים. ענה ר' מנדל בקול רהוט: אנחנו לומדים סוגיא האומרת ש"חסידי אומות העולם יש להם חלק עולם הבא" (סנהדרין קה.).

הנאצי נתקף בטירוף בלי נשלט והתחיל לגדף ולקלל. שלושת החסידים הובלו למאסר ולמחרת הומתו ביריות בכיכר העיר לעיני כמה יהודים שאולצו לצפות בהוצאה להורג באשמת 'קשירת קשר נגד הרייך'.

הגוים', שצריך שהתשובה תהיה בעודך בגלות למען תושע הוא כי אמנם זאת המצוה של תשובה 'אשר אנכי מנוך היום' כאמרו בכל חטא צפרשת ויקרא 'ואשם' 'ואשמו' שהענין כולם הוא שיכיר החוטא את חטאו כמו שפירש אחר כך באמרו (ויקרא ה, ה) 'והיה כי יאשם לאחת מאלה והתודה אשר חטא עליה', וכן באמרו (במדבר ה, יז) 'איש או אשה כי יעשו מכל חטאת האדם ואשמה הנפש ההיא והתודו את עונם'."

חיינו שהכרת החטא היא תנאי בתשובה וצפורה, וכמו שמוכיחים (ראה רש"י שנת ע"א: ד"ה קמ"ל אכן ראה חידושי הרא"ה כתובות מה. ד"ה אמר ר"נ) שהדין של 'דיעה' בקרבן, אינו רק כהיכי תמצי לחלות חיוז הקרבן, אלא הוא תנאי בצפורה שצריך ידיעת החטא וזלא זה לא שייך כפרה. כי קודם כל צריך שיכיר חטאו ויתחרט וישזור את לבו, שיתזונן ויראה שפל מנצבו מה עשה ונגד מי חטא ויגיע ללצ נשבר ויצטול עצמו, ואח"כ שייך שאר חלקי התשובה.

ובמש"ך הספורנו לצאר לפי זה הפסוקים כאן: "לא

נפלאת היא ממך', שתצטרך לנציחים, 'לא רחוקה היא', שתצטרך לחכמי הדור הרחוקים שיפרשו לך באופן שתוכל לעשותה אפילו בעודך בגלות, וצאר זה באמרו 'לא צשמים היא לאמר', לא יקרה לך בענין התשובה שתצטרך צה להגדת נציח, 'ולא מעצר לים היא', גם כן לא תצטרך צה לחכמי הדור הרחוקים שיפרשו לך. באופן שיהיה זה אפשר לך צחוך לארץ ולא יקשה עליך כמו שיקרה באיזו מצוה שנפל צה ספק ותצטרך לפירוש חכמי הדור או שהיא נמנעת צחוך לארץ, 'צפיך וצלצך לעשותו', להכיר צלצך את חטאך ואת הא"ל יתצרך שחטאת לו ולהתחרט ולהתודות על זה צפיך'."

ונאמר צזה דצר חידוש, שמצוות התשובה תהיה כ"כ קלה וקרובה לקיימה למעשה, שלא יהיו צה שום מחלוקות וספיקות צדיניה, ואין זה כשאר מצוות שנופלים צהם מחלוקות וספיקות וצריכים להכרעה של לשכת הגזית, אצל מצוה זו יוכלו לקיימה צחו"ל ולא יצטרכו להכרעה שתצוא מעצר לים (ואמנם מצאנו מחלוקת בברייתא (יומא ל:)) לגצי סדר הוידוי, אם אומרים

'חטאתי ועויתי ופשעתי' או 'עויתי ופשעתי וחטאתי', ו"ל שאין זה צעיקרי המנוה אלא צפרטיה).

והוסיף הרה"ח ר' מרדכי מנדל לבאר עפ"ז שהנה מלאנו צתפילת שמונה עשרה שיש בהם שינויי נוסחאות צין מנהגי העדות, נוסח ספרד ונוסח אשכנז וכו', ושינויים אלו ישנם כמעט בכל צרכות שמו"ע, אבל בצרכת 'השיצנו' שהיא צרכת התשובה נמלאו כל הנוסחאות שוות אין הפרש ציניהם. ו"ל שזהו ג"כ מכת הצטחה זו שצמלוות התשובה לא יהיה שום ספק ופלוגתא.

וייש להוסיף שאף אם נמלא שינויי נוסחאות, כל זה הוא לפני שמגיעים ל'בלצבך', אבל כאשר הקצ"ה עוזר ואדם מגיע ל'בלצבך', שמכיר חטאו ולבו נשבר בקרבו ומצטל עמו ועומד ככלי מלא צושה וכלימה, אז אין שום הצדל צין הנוסחאות, כי הלצ היהודי הוא אחד (איין אידישע הארץ) ואין צו חילוקים, וכמו שאומרים (תפילת שמו"ע של ימים נוראים) "ויעשו כולם אגודה אחת

לעשות רצונך בלצב שלם", שכשמגיעים ללב אז אין שום חילוקים וכולם הם אגודה אחת.

ולפי דרך זה שהפסוקים קאי על עניין התשובה, יש לפרש הכתוב 'לא בשמים הוא', ופירש"י לפי דרכו 'שאלו היתה בשמים היית נריך לעלות אחריה וללמדה', ולפי הפירוש דקאי על מלוות התשובה י"ל דהנה איתא בגמרא (יומא פו.) "אמר רבי לוי גדולה תשובה שמגעת עד כסא הכבוד", וכן איתא (ראה סנהדרין קג.) שהקצ"ה חותר חתירה מתחת כסא הכבוד לקבל התשובה, ועולה מזה שבאמת הכח לשו צתשובה הוא כח שמימי שהקצ"ה פותח שער מיוחד וחותר מתחת לכסא כבודו לקבל התשובה.

ובלפי זה צא הכתוב לומר שאמנם כח התשובה נמלא בשמים, מ"מ כאשר צא האדם לשו צתשובה אין לו להתבונן בדבר זה שכח התשובה היא בשמים, אלא בכל מצב ובכל דרגא שייך לחזור צתשובה.

דולה התבונה

הימים הנוראים – השפעת יראת שמים לכל השנה

שיעור ליל שישי פרשת נצבים תשע"ו

מהות יום ראש השנה כיום דין

אנו אוחזים כבר בימים האחרונים לפני ראש השנה, ובוודאי עלינו להתעורר ולעשות הכנה לקראת הזמנים הגדולים. דיברנו בפעם הקודמת שהעניין של הכנה הוא לעשות כלי ראוי לקבל את המתנה שהקב"ה נותן לנו, הימים הנשגבים הבעל"ט. ובוודאי שישנה הכנה מסוימת שכל אחד עושה בימים אלו, ועצם הקימה בהשכמת הבוקר לאמירת סליחות היא ג"כ הכנה גדולה. אולם בנוסף לזה כדאי לדבר מעט על טיב המחשבה וההתבוננות שיש להתהלך עמה בימי ההכנה וביום ראש השנה בעצמו, מה צריכה להיות מגמתנו לעת כזאת ולאן אנו שואפים להגיע מכח הזמנים הגדולים.

והנה כאשר מעיינים בספרים הקדושים רואים כל מיני נקודות ובחינות, ולעתים מרוב עניינים אין יודעים במה להתמקד, והרי אי אפשר לשים את הדגש על כל הבחינות השונות והמגוונות, ולכן יש לנסות לסדר מהלך כללי מסוים שבו ניגשים לראש השנה ועמו יש להתהלך בימים אלו. ובכן, נרחיב כעת את הדיבור באחד מהיסודות הגדולים של ר"ה, דבר פשוט וידוע אולם נפרטו יותר.

מסתמא כל אחד כבר חשב מקושיא זו, שהנה במהלך של יום ראש השנה ישנם שני דברים שהם לכאורה סותרים זה את זה, מצד אחד ר"ה הוא יום הדין, ולכן נקראת תקופה זו 'ימים הנוראים', וזאת היא הגישה לימים אלו, כפי שניגשים ליום דין, וכמו שאמרו חז"ל (ז:33): "אמרו מלאכי השרת לפני הקב"ה, רבש"ע מפני מה אין ישראל

אומרים שירה לפניך בראש השנה וביום הכפורים, אמר להם אפשר מלך יושב על כסא דין וספרי חיים וספרי מתים פתוחין לפניו וישראל אומרים שירה". ובכן, ראש השנה הוא יום איום ונורא, והיחס אליו וההנהגה בו צריכה להיות בהתאם לכך.

ולאידך איתא (טור א"ס תקפ"א נ"ס המדרש) שרוחצים ומסתפרים לקראת ראש השנה שבטוחים בהקב"ה שיעשה לנו נס, וכן נפסק (שו"ע מקנ"ז, א) שאוכלים ושותים ושמחים בראש השנה, ובמשנה ברורה שם (ב) ביאר שאע"פ שהוא יום הדין מכל מקום מצוה של ושמחת בחגך שייך בו שגם הוא בכלל חג. ואמנם יש בזה מחלוקת ראשונים (ראה טור וז"י ע"ט), אבל להלכה קיימא לן שיש מצוות שמחת יו"ט בר"ה כמו בכל יו"ט. נמצא אפוא שהיחס לראש השנה הוא כמו היחס ליום טוב, וכך יש לגשת אליו ולהתנהג בו. וצריך ביאור איך אפשר לתווך את שני הגישות הללו בחדא מחתא, האם ראש השנה הוא יום נורא כראוי ליום דין, או יום שמחה כיום טוב.

ובאמת בספרים נתבארו כמה אופנים לכאר עניין זה, אכן חשבתי שכעת נדבר רק מן החלק הזה של איך מתכוננים לראש השנה במהותו כיום דין נורא ואיום, כי בעניין זה בפרטיות חשובה מאוד ההכנה וההתבוננות, שכן אם אין יודעים איך להתייחס לחלק זה של יום הדין באופן נכון חסר מאוד בכל הגישה לכך, ולכן נרחיב בו את הדיבור.

בכל המועדים והזמנים יש הארה אלוקית מיוחדת
וזוכים לה כל אחד לפי הכנתו ומדרגתו

ומצאנו בעניין זה דברים נפלאים בספה"ק יושר דברי אמת (אומ"נ), וזה תוכן דבריו, שהנה יש לדעת תחילה כלל גדול בעניין המועדים וזמנים, השבתות והימים טובים, שהם אינם ימים רגילים, ורק שנקבעו לשמחה ולעבודת ה', אלא הם ימים שבהם הקב"ה שולח מלמעלה אור מסוים, כח אלוקי, שאיננו ביום חול רגיל, ובכל שבת ובכל יום טוב יש אור מיוחד ומסוים לאותו יום, בשבת ישנה השפעה רוחנית מיוחדת המושפעת בו ביום, וביו"ט פלוני יש השפעה רוחנית אחרת, וביו"ט פלוני כח אלוקי אחר, שהקב"ה מאיר מעצמו איזה אור מסוים ומשפיעו על כלל ישראל בכח השבת והיו"ט.

והנה כל אדם לפי מדרגתו ולפי ההכנה שעשה, כך הוא מקבל את האור של אותו יום, וכגון בהשפעת השבת, שהנה כלליות הארת השבת היא בבחינה של 'תענוג', ומושפעת על ידי קיום מצוות השבת שהיא "וקראת לשבת ענג" (ישעיה נט, יג), וממילא לכל אחד מישראל יש בחינה של עונג בשבת, ושורשה מאותה הארה עליונה של תענוג המושפעת בשבת. אולם יש הרבה אופנים איך עונג זה מתבטא, יש יהודים שהעונג שלהם הוא לאכול סעודת שבת, ויש שאין מסתפקים בסעודה בעלמא אלא מענגים את השבת במאכלים חשובים ומיוחדים מאוד, ויש אנשים רוחניים יותר, שהעונג שבת שלהם הוא בשירה ונגינה, שזו איננה הנאה גשמית ממש אלא הנאה רוחניות יותר.

ויש אנשים רמי מעלה יותר שהעונג שלהם בשבת הוא מתפילה כדבעי באופן מרומם יותר מימות השבוע, ויש שמתענגים מלימוד התורה, שיושבים ועוסקים בתורה ביום השבת במשך כמה שעות בזה אחר זה ומחיים את נפשם בכך - וגם בזה גופא יש כמה מדרגות, כי יש שלומדים נגלות התורה, ויש אשר באים בסוד ה', ועוסקים ברוזן דרוזין ומכך הם מתענגים.

ויש בעלי מדרגה גדולים מאוד, שהעונג שלהם היא מדביקות בה', כך איתא בספרים, וכדברי רבינו אברהם בן הרמב"ם הידועים (פרק ט) שמעיד על איש המעלה שבמשך כל השבת מונח ושקוע ברוחניות, אינו משוחח עם אף אחד, אלא במשך יום השבת מבואו ועד צאתו הוא דבק כל כולו בה'. והרי שישנם מדרגות רבות שונות זו מזו בהנהגת השבת, אבל הצד השווה שבכולם שמקורם ושורשם באותה הארה מיוחדת המאירה בשבת והיא הארת התענוג. וכך בכל יו"ט יש הרבה מדרגות בבני אדם איך הם מקבלים את ההארה המיוחדת של אותו יום.

נחיצות עניין יראת שמים ובפרט בדורנו

ובכך בראש השנה וביום הכיפורים, שהארת ימים אלו, שכשם כן הם 'ימים נוראים', היא יראת שמים, ובהם ועל ידם יכול האדם לזכות לעצמו ליראת ה'. אכן, כמו כל שאר המועדים והזמנים, הדבר תלוי במדרגות, שיש שמדרגתו ביראת שמים גדולה

מאוד, בבחינת "לפניו נעבוד ביראה ופחד" (צרכת מעין שבע צערצית שנת), והוא זוכה בימים אלו למידה גדולה של יראה, ויש שמידת יראתו היא רגילה, וגם הוא מקבל בימים אלו כח של יראה אולם במידה פחותה, וכן כל אחד לפי מדרגתו ביראת שמים מקבל את השפעת היראה בימים הנוראים. ודבר זה, שהכל לפי המדרגה ולפי ההכנה נכונה ביותר כאשר מדובר בעניין היראה, כי אמנם ההשפעה מגיעה מלעילא, אולם הלא קיימא לן ש"הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים" (צרכות לג.), ולכן כדי לזכות להשפעת היראה צריך לעורר זאת תחילה בעצמו, ואם אין מעוררים את היראה אין זוכים למאומה.

הארה זו שאפשר לזכות לה בראש השנה היא נחוצה ביותר לחיי היהודי, כי כל אחד מישראל מוכרח שתהיה לו יראת שמים, ראשית שהרי יראת שמים היא מצוה מתרי"ג מצוות, וכמו שנאמר (דברים ו, יג) "את ה' אלוקיך תירא", והחינוך (צסקדממו וצמנוה תל) מונה זאת בין שש המצוות התמידיות שאפשר לקיימם בכל עת ועונה.

אכן מלבד עצם קיום המצוה, הנה יראת שמים היא המצלת את האדם מן החטא, וכמו שביאר החינוך (ס) שאמנם "כל ימי האדם וכל עתותיו בכלל המצוה לעמוד זריז ונזכר עליה", אולם עיקר זמן חובת מצוה זו הוא "מי שבא דבר עבירה לידו", שאז "חייב להעיר רוחו ולתת אל לבו באותו הפרק, שהשם ב"ה משגיח בכל מעשה בני אדם, וישיב להם נקם כפי רוע המעשה, ועובר על זה ולא שת לבו בכך באותן שעות ביטל עשה זה, שזו היא שעת קיום עשה זה בכיוון".

אמנם, יש עוד עצות להתגבר על עבירה, כמו שהאדם יחשוב שאנשים יראוהו עושה עבירה ויגנוהו על כך, אולם מצוות יראת שמים היא שיתגברו על עבירה מצד יראת שמים, שיחשבו מה שכתוב בשולחן ערוך (או"ח ס, א) ש"המלך הגדול הקב"ה אשר מלוא כל הארץ כבודו עומד עליו ורואה במעשיו, כמו שנאמר (יחזקאל כג, כד) 'אם יסתר איש במסתרים ואני לא אראנו נאום ה'". אפילו בחדרי חדרים, כאשר אף אחד אינו רואה, הקב"ה רואה את הכל.

על נחיצות מידת היראה יש לעורר במיוחד בדורנו דור עקבתא דמשיחא, שהרי אמרו חז"ל (משנה סוטה ט, טו) שבעקבתא דמשיחא "יראי חטא ימאסו", היינו כמו שהחוש

מעיד, שבזמנינו כשרואים אדם שיש לו יראת שמים אין מעריכים אותו ומשבחים אותו על כך, אלא אדרבה מזלזלים בו, מסתכלים עליו כאדם עצב (נארוועייזער) ובעל מרה שחורה.

וייתכן שדבר זה שורשו בעניין טוב, שהנה הרבי ר' זושא זי"ע פירש את מאמרם האמור 'יראי חטא ימאסו', שלפני ביאת המשיח לא יהיה די ביראת חטא כדי לעבוד את ה', אלא יהיו מוכרחים לאהבת ה', וממילא אכן יינתן מן השמים הכח לעבוד את ה' מתוך אהבה. והיינו 'יראי חטא ימאסו', שימאסו בעבודה כזו שהיא רק מתוך יראה, כיוון שיהיה אפשר להגיע למעלה גדולה יותר של אהבת ה' (ופעם אמרנו ראה לזה מן הכתוב (דצריס יט, ט) "ואם ירחיב ה' אלקיך את גבלך כאשר נשבע לאבתך ונתן לך את כל הארץ אשר דבר לתת לאבתך", וברש"י שם מבואר דקאי על כיבוש ארצות קני קנזי וקדמוני, אשר לזה יזכו לעתיד לבא. וממשיך הכתוב (שס, ט) ואומר שלכך יזכו "כי תשמר את כל המצוה הזאת לעשתה אשר אנכי מצוך היום לאהבה את ה' אלקיך וללכת בדרכיו כל הימים". היינו שיזכו לעתיד לבא כאשר יעבדו את ה' מתוך אהבה. ונמצא אפוא שהדור שיזכה לביאת המשיח יעבוד את ה' במידת האהבה).

וא"כ אנו מצויים בדור שאפשר לזכות בו לאהבת ה', ולכן נעשה חולשה ביראת ה'. אולם באמת אין די במידת האהבה לבד ומוכרחים גם למידת היראה, שהרי קורה שיש לאדם ניסיון קשה, אנו אכן ב"ה על פי רוב הולכים בדרך הטובה והישרה ואין נכשלים בעבירות, אבל לפעמים יש ניסיון, וכדאיתא בספרים וכן מוכיחה המציאות שלכל אחד ואחד יש זמני ניסיון, וכמו שגם אברהם אבינו ע"ה האדם הגדול בענקים נתנסה ע"י הקב"ה, ואף אנו בני אברהם נקלעים לפנינו ניסיונות מפעם לפעם. אדם נמצא לבד בחדרו ואף אחד לא רואה אותו, והוא לא נמצא במצב הנכון ביותר מבחינה רוחנית, ומה יצילו אז מעבירה - רק דבר אחד, שהוא יודע שהקב"ה מסתכל עליו, והוא איננו רוצה לעשות דבר נגד ה', או שהוא מפחד מעונשי שמים, "אני מאמין באמונה שלמה, שהבורא יתברך שמו גומל טוב לשומרי מצותיו ומעניש לעוברי מצותיו" (עיקרי אמונה, עיקר יא). לפעמים רק זה מה ששומר על האדם שלא יעבור עבירה.

הכח להתגבר בכל השנה על נסיונות הוא מהארת הימים הנוראים ולכן יש להתנהג בימים אלו באופן המביא יראת שמים

ומאיפה יש לנו את הכח למידת היראה, זאת מכח המתנה הגדולה שנתן לנו הקב"ה בדמות הימים הנוראים, ראש השנה ויום הכיפורים, שכל המצב של ימים אלו הוא מצב של יראה, וכל צורת הימים הללו מיוסדת על דרך זה של הכנסת היראה בלב, כאלו סוגי תפילות, כזה סוג ניגון מיוחד בתפילה, הכל נעשה כדי להשרות על האדם השראה של יראת ה', וצריך שכל לנצל את היום למטרה זו, להתכונן לתפילה כדבעי, להתפלל בכוונה זו של שייכנס בנו יראת שמים, ואז, כאשר פעם באמצע תמוז בא האדם לכלל נסיון, ויש לו את הכח להתגבר, מאיפה זה מגיע - מראש השנה, שהקב"ה נתן כח ביום הזה להשפיע יראת שמים לכל השנה. אבל אדם שלא ניסה להכניס בקרבו יראת שמים בר"ה, אזי חסר לו בכח של ירא"ש לכל השנה.

ובכן, צריך אפוא כבר לפני ר"ה להשתדל ככל האפשר בעניין זה, לומר סליחות בכוונה זו, הרי אומרים שם כאלו מילים נפלאים שתוכנם התעוררות ליראת שמים ופחד מיום הדין. וביום ר"ה צריך האדם להתנהג בהנהגה מיוחדת של יראת שמים, לא להרשות לעצמו לעשות דברים שמפריעים למצב של ירא"ש, כי הקב"ה נתן לנו מתנה גדולה של יום של יראת שמים ורוצה מאיתנו שנשתדל להתנהג בהנהגה של ירא"ש, להתפלל עם ירא"ש, לאכול את הסעודות עם ירא"ש - גם כשהולכים לקיים 'ושמחת' עושים זאת עם "יראת ה' על פניהם" כדאיתא בשו"ע (סקנז, ס), ראש-השנה דיגע שמחה, ללכת ברחוב עם ירא"ש, וללכת לישון עם ירא"ש, עם קריאת שמע בכוונה ועם החלטה לקום מוקדם כדי להשכים ללמוד לפני התפילה ולהתפלל עם כולם ביחד, ולא לבא חלילה מאוחר, שזהו ג"כ בחינה של יראה, שנוהרים שהתפילה תהיה כראוי ולא תיפסד.

זהו תכליתו של היום, שיהודי יוכל ביום זה להכניס בעצמו את היראת שמים, בוודאי שצריך שמחה ג"כ, אבל כל הגישה ליום זה צריכה להיות עם מטרה ותכלית לקבל יראה לכל השנה.

התפילה הרגילה בראש השנה שונה מכל השנה

ובעניין התפילה בראש השנה ראוי להזכיר את דברי היושר דברי אמת (לוח נו) שכתב שם וז"ל: "ועוד צריך אני לעורר ולהזכיר אף שכבר ידוע הוא לך אבל להזכיר אני צריך, בענין התפלות של ראש השנה ויום הכיפורים, שהעולם אומרים אותם באמת בהתעוררות גדול, אך עיקר מגמתם שהם מתעוררים הוא בפיוטים ותפלות החדשים הנאמרים במחזור, אבל התפלה הסדורה פסוקי דזמרה וקרבות וקריאת שמע ותפלה הם אומרים במרוצה כמו בכל השנה, ואינם יודעים כי זה העיקר וזה התוספת ולא יקובל התוספת בלתי העיקר".

אומרים 'ונתנה תוקף קדושת היום כי נורא ואיום וכו' תינשא מלכותך' וכו', כאלו מילים, אדם מתעורר עם זה, וזה בוודאי דבר גדול שאי אפשר לבטלו, אבל זה לא מתחיל שם, זהו רק תוספת, ואילו עיקר התפילה הם ברכות התורה וברכות השחר וקרבות ופסוקי דזמרה וקריאת שמע ושמונה עשרה, זה עיקר התפילה, ואילו הפיוטים הם רק תוספות, ואי אפשר לעשות מהתוספת עיקר, אלא חייבים להשתדל בראש ובראשונה שעיקר התפילה תהיה באופן הראוי והנכון עם התעוררות וכוונה גדולה.

ולמה הוא באמת כן שדרך בני אדם שאת הפיוטים אומרים בכוונה גדולה יותר מאשר את עיקר התפילה - זאת מחמת כח ההרגל, שאת עיקר התפילה מורגלים להתפלל באופן כזה של חסרון כוונה ראויה והתעוררות נכונה, ולכן גם בר"ה מתפללים כך, אבל את הפיוטים אין אומרים כל השנה רק בר"ה ולכן אומרים אותם בכוונה כראוי לר"ה. אולם אסור לשכוח שהקב"ה רוצה בר"ה שכל התפילה תהיה באופן אחר לגמרי, את ה'שלא עשני גוי' בראש השנה צריך לומר באופן אחר מכל יום, והרי באמת שייכת התבוננות אחרת בברכה זו המיוחדת לר"ה, שמתבוננים בכך שהגויים אינם יודעים שהיום זה ר"ה, ואין להם תקיעת שופר, ואף ש"כל באי עולם עוברים לפניך כבני מרון" (ר"ה טו). שזה כולל גם את הגויים, הם אינם יודעים מזה כלל ואין בידם לעשות לכך מאומה, אבל לי נתן הקב"ה מתנה שגילה לי שהיום זה יום הדין ואני יכול להתפלל לפניו ולתקוע בשופר ולפעול לגזירות טובות, ובכן, זהו 'שלא עשני גוי' אחר

ומיוחד לר"ה, ראש השנה'דיגע 'שלא עשני גוי'. וכך על זה הדרך אפשר למצוא בברכת 'שלא עשני עבד' ו'שלא עשני אשה' וכן הלאה, כל ברכה מתפרשת באופן אחר לכבוד ר"ה.

גם ה'עקידה' היא עקידה אחרת בראש השנה, שהרי כמה אנו מזכירים ביום הזה את זכות אברהם ועקידת יצחק. ובנוסף לזה, הרי מבואר בהלכה (משנה נרוה תקפ"א, ו) דבר נורא, כולם יודעים זאת אבל אין מתבוננים בכך די, שהטעם למנהגינו שאומרים סליחות עכ"פ ד' ימים לפני ראש השנה, הוא משום שקרבנות טעונים ביקור ממום ארבעה ימים קודם הקרבה, ובקרבנות של ראש השנה נאמר (צמדנר כט, ג) "ועשיתם עלה" – בשונה משאר הימים טובים בהם נאמר "והקרבתם עלה", ללמד שבראש השנה יעשה אדם עצמו כאילו מקריב את עצמו, ולכן קבעו ארבעה ימים לבקר כל מומי חטאתו ולשוב עליהם.

וביאור הדבר שאנו עושים את עצמינו כעולה בראש השנה, הוא על פי מה שמצינו (צ"ר נ, ט יע"ט) אצל יצחק אבינו שכאשר העלהו אברהם לעולה ביקשו שיקשרנו יפה יפה. וכן אנו בראש השנה, שהעבודה היא "אמרו לפני בראש השנה מלכיות כדי שתמליכוני עליכם" (ר"ה טו.), והיינו, שאנו קושרים את עצמינו בכל רמ"ח איברנו להקב"ה, כדוגמת יצחק אבינו בעת העקידה. ובכן גם בעקידה יש לנו מה לחשוב ולהתבונן הרבה בראש השנה, וכך בפסוקי דזמרא, המלא וגדוש בפסוקים של אמונה ועול מלכות שמים ויראת שמים, ובקשות ותחינות, כל מיני דברים השייכים בייחוד לר"ה, וממילא יש לאומרם באופן אחר לגמרי מבכל השנה כולה. יש ניגונים מיוחדים לר"ה, זה לא אותו דבר כמו שאומרים בכל יום, אלא במחשבות אחרות, ובניגון אחר, כל זה מביא לתפילה אחרת לגמרי.

עיקר תקיעת שופר הוא כשמתעוררים בו לתשובה,
ומעט תשובה בזמן זה חשובה כתשובה שלימה בזמנים רגילים

והנה ככל הדברים האמורים בעניין ראש השנה מן הספה"ק יושר דברי אמת, איתא ג"כ בספה"ק פלא יועץ (ערך ראש השנה), וכל בחור ואברך המחפש ספר ללמוד

בו לפני ר"ה ובר"ה בעצמו, מאוד כדאי לו ללמוד מאמר זה בפלא יועץ, שמסביר מאוד באופן נפלא עניין זה שהקב"ה נותן אור של יראת שמים בר"ה, ממש כמבואר ביושר דברי אמת אולם בשפה פשוטה השווה לכל נפש, בלא דברי קבלה. מאוד מתעוררים מדבריו והם מגביהים ומרוממים את המחשבות ומלהיבים את הלב לר"ה.

והנה שם מביא דרוש של הרש"ש זי"ע שהיה אומר לפני התקיעות, יודעים שהרבה צדיקים למדו דרוש זה וחזרו עליו, זהו הכנה לתקיעת שופר, וגם שם מאריך מאוד בעניין השפעת היראה של ר"ה, אני מקווה שהבחורים ילמדו זאת, בעיקר כדאי ללמוד זאת לפני שופר (וגם את מאמר הרע"א מדימנא עם הפירוש), והוא שווה לכל נפש, כל אחד יכול להתעורר מזה.

וברצוני לחזור כעת על קטע נורא שיש שם, וז"ל: "כי כל עיקר תיקון השופר למעלה תלוי בתשובה והכרח גדול הוא התעוררות הלב בתשובה כהיום הזה, כי אין קול השופר פועל למעלה אם לא שעולה הקול בהתעוררות הלב בתשובה, ואם לאו הוא כנגן המנגן". אכן בוודאי שגם אדם שאינו מתעורר לתשובה מחויב לצאת ידי חובת מצוות שופר, אבל צריך לדעת שאם אין מתעוררים בתשובה חסר מאוד בכל הדבר, מבהיל על הרעיון.

וממשיך שם: "ואפילו אם יש בידו של אדם חטא מחטאים המעכבים את התשובה, כגון שהיה סבה להחטיא את חברו, בהתעוררות תשובה ביום הזה גורם לפתוח לו שערי תשובה, כי שערי תשובה פתוחים והתעוררות תשובה מעט היום הוא כנגד טורח גדול בזמן".

זהו חיזוק גדול לאדם שחושב לעצמו שאינו יכול לעשות תשובה, והוא נופל לייאוש, אולם כעת אנו יודעים שכל תשובה מועטת, הוא מתחרט על עוונותיו ואומר שהוא הולך להיות יותר טוב, ולו במעט, תשובה זו בזמן תקיעת שופר מועילה, והרבה יותר מתשובה גדולה ושלימה יותר בזמנים אחרים. זהו מתנה גדולה שנתן לנו הקב"ה.

השמחה בראש השנה היא על שזוכים למתנת היראה

ונסיים במעין הפתיחה, שדיברנו על קושי זה שמצד אחד דורשים גישה של יראה, ופחד ליום ראש השנה, ולאידך נדרשת ג"כ שמחה, ואיך מחברים זאת יחד, ונאמרו בזה דרכים רבים, ועל חלק מהם כבר דיברנו בסעודה שלישית בשבוע שעל"ט, ואחד מהדרכים איתא מהרה"ק רבי צדוק הכהן מלובלין זי"ע והוא על דרך האמור, שהנה כתיב (משלי ג, ד) "אם תבקשנה ככסף וכמטמונים תחפשנה, אז תבין יראת ה' ודעת אלקים תמצא". ומבואר מזה שלהגיע ליראת שמים אין זה מילתא דפשיטא, אלא צריך הרבה לחפש ולבקש אחריה, וכבר אמרו חז"ל (מגילה כה). "אטו יראה מילתא זוטרתא היא". ואכן עובדי ה' מחפשים דרכים רבים להגיע לירא"ש ולא תמיד מגיעים.

והנה הקב"ה נתן לנו מתנה יום אחד שאפשר להגיע על ידו לירא"ש, ובכן, זוהי השמחה הגדולה ביותר, שיש לנו דרך להגיע לירא"ש. שני הגישות הולכות יחדיו, כי כאשר יהודי ערך את עבודת יום ראש השנה כדבעי, ומרגיש שקיבל עי"ז כוחות של יראת שמים, אז בוודאי יימלא בשמחה גדולה מזה, שזכה להגיע לירא"ש. למי שמחפש ירא"ש זה אכן שמחה גדולה.

יכול להיות שזה העניין הנפלא שאומרים בסוף חזרת הש"ץ של מוסף ר"ה ויוה"כ לפני חתימת ברכת שים שלום את הפסוק (דברים ו, כד) "ויצונו ה' לעשות את כל החקים האלה ליראה את ה' אלקינו לטוב לנו כל הימים לחיתנו כהיום הזה". כאלו מילים נפלאים, למה נתן לנו הקב"ה את ה'ליראה את ה' אלוקינו, אין זה משום שברצונו שנתהלך כאנשים שבורים בעלי מרה שחורה, אלא להיפך, לטוב לנו כל הימים לחיותנו כהיום הזה, זוהי מתנה גדולה מאתו יתברך שאפשר להגיע ליראת ה'. ברוך ה' שיש לנו דרך ליראת שמים, שקיבלנו את כח הגבורה להתגבר על נסיונות, לטוב לנו כל הימים לחיותנו כהיום הזה, כזה פסוק מתוק מדבש שגומרים עמו את הראש השנה, זהו הכתר של הירא"ש של ר"ה - השמחה על מתנת היראה.

ובכן, עלה בידינו שהגישה לר"ה וכל מהלך המחשבה בימים אלו צריכה להיות לתפוס עוד ירא"ש ועוד ירא"ש, כל התעוררות ירא"ש שתופסים בימים אלו היא טובה לנשמה, שממלאים את האסמים בעוד ירא"ש שישמש אותנו לכל השנה.

יעזרנו ה' שנגיע לשבת שלפני ר"ה, שבת הכנה לר"ה, "אתם נצבים היום כלכם לפני ה' אלקיכם" (כט, ט), "'היום' דא ראש השנה" (ראש זיה"ק פנחס רכו:), ולזכות להכין את עצמינו בשלושה ימים שנשארו לנו עוד, היום ושבת ויום ערב ראש השנה - היום האחרון של השנה שאפשר לתקן בו את כל השנה, ונזכה לראש השנה טוב ומועיל שיתן לנו כל הכוחות שיהודי צריך לכל השנה כולה.

